

Nefndasvið Alþingis
Allsherjar- og menntamálanefnd
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík 22.11 2019
Tilvísun: 201911-0035

Efni: Umsögn um frumvarp til laga um vernd uppljóstrara, 362. mál.

Alþýðusamband Íslands fékk drög að þessu frumvarpi til umsagnar fyrr á þessu ári. Gerðar voru athugasemdir við tiltekna þætti þess og sem tillit að hluta hefur verið tekið til. ASÍ styður mjög eindregið að frumvarp þetta verði að lögum sem fyrst og í heild er ASÍ sátt við efni þess en vill gera eftirfarandi athugasemdir.

Gildissvið skv. 1.gr. er tvívítt þ.e. annars vegar á það við um starfsmenn og hins vegar um vinnuveitandendur. Í samræmi við athugasemdir ASÍ hafa bæði hugtökin nú verið skýrð og nokkur vafi tekinn af í greinargerð. Hugtakið „starfsmaður“ getur nú tekið til bæði sjálfstæðra verktaka og starfsmanna í óhefðbundnum ráðningarsamböndum og hugtakið „vinnuveitandi“ til verkkaupa. Í greinargerð með 1.gr. segir um sjálfstæða verktaka: „Ítreka ber að verktökum er líkt og öðrum sem frumvarpið tekur til almennt óheimilt að viðhafa ytri uppljóstrun áður en innri uppljóstrun er reynd til þrautar, en í því felst að verktaki þyrfti fyrst að vekja athygli verksala á þeirri háttsemi sem um ræðir áður en upplýsingum um hana er miðlað út fyrir vinnustaðinn.“ Hér er að öllum líkindum um hugtakabrengr eða ritvillu að ræða en skylda verktaka hvað innri uppljóstrun varðar lítur að því að vekja athygli þess sem kaupir af honum þjónustu á þeirri háttsemi sem um ræðir þ.e. verkkaupa, líkt og skylda starfsmanns lítur að því að upplýsa innávið til þess aðila sem hann vinnur hjá.

Hugtakið „góð trú“ er notað í 1, 2, 3 og 4.gr. Leitast er við að skýra þetta hugtak í greinargerð með 1.gr. Þar segir: „Í kröfunni um góða trú felst í meginatriðum að starfsmaðurinn hafi haft góða ástæðu til að telja þær upplýsingar sem hann miðlaði sannar, en jafnframt að hann hafi talið í þágu almennings að miðla þeim og að hann ætti ekki annan kost til að reyna að koma í veg fyrir umrædda háttsemi.“ Með öðrum orðum lítur hugtakið að sannleiksgildi þess sem miðlað er, að því að upplýsingarnar eigi erindi til almennings og að uppljóstrarinn hafi ekki átt annars úrkosta en að miðla þeim til þess hindra hina ámælisverðu háttsemi.

Í kafla 2.2 í greinargerð þar sem fjallað er um alþjóðlega þróun segir hins vegar um góða trú: „Hvort starfsmaðurinn hafi aðhafst í góðri trú. Hvatirnar að baki uppljóstruninni skipta máli. Háttsemi sem drifin er áfram af persónulegri óvild eða fjandskap, eða væntingum um persónulegan ávinning, verðskuldar ekki sérstaklega ríka vernd. Mikilvægt er að starfsmaðurinn hafi aðhafst í góðri trú þegar hann miðlaði upplýsingunum og talið þær vera sannar, það væri í þágu almennings að miðla þeim og að hann ætti engan annan kost, með meiri leynd, til að koma í veg fyrir hina brotlegu háttsemi.“

Greinargerðin með 1.gr. vísar ekki lengur til hins almenna hluta en notkun þessa hugtaks og skilgreining þess í almennum kafla um alþjóðlega þróun, með vísan til hvata getur skapað réttaróvissu. Hún felst í því, að samkvæmt greinargerðinni í heild

virðist sem svo, að einstaklingur sem „drifin er áfram af persónulegri óvild eða fjandskap, eða væntingum um persónulegan ávinning, verðskuld[i] ekki sérstaklega ríka vernd“ og njóti ekki verndar laganna jafnvel þó svo að hann miðli sönnum upplýsingum eða gögnum sem varðað geti vinnuveitanda hans refsíabyrgð eða sem rétt er að miðla vegna brýnna almannahagsmuna. Þessi óvissa getur hindrað samfélagslega nauðsynlega uppljóstrun.

Einnig ber að hafa í huga, að verði litið svo á að hvatir skipti máli við mat á rétti starfsmanna til verndar, verður jafnframt að líta í því samhengi til 2.mgr. 2.gr. sem leggur skyldu á starfsmenn ríkis og sveitarfélaga til uppljóstrunar. Þeirri skyldu er þeim ómögulegt að sinna eigi þeir vernd og refsileysi undir því að geta sannað að þeim sé ekki í nöp við vinnuveitanda sinn. Einnig er augljóst, að hugtakið „góð trú“, ef það er tengt hvötum, á ekki erindi inn í 3.gr. um ytri uppljóstrun en óvild og fjandskapur kann að koma til einmitt vegna þess að í engu hefur verið brugðist við innri uppljóstrun.

Almennt má einnig segja í þessu sambandi, að ákvæði sem beinlínis heimilar og hvetur þann sem ljóstrað er upp um til þess að halda því fram að uppljóstrarinn kunni að hafa verið drifinn áfram af óvild eða fjandskap, muni óhjákvæmilega leiða til þess að draga kjark úr starfsmönnum til þess að ljóstra upp um refsivert athæfi eða miðla upplýsingum sem varða almenning miklu en sem haldið er leyndum án tilefnis.

Nauðsynlegt verður því að telja, að ef nota á hugtakið „góð trú“ í lagatexta, þurfi að skilgreina það óháð hvötum og tengja það einungis við hvað uppljóstrarinn vissi eða mátti vita um áreiðanleika þeirra upplýsinga eða gagna sem hann miðlar.

Að lokum vekur ASÍ athygli á gildistöku laganna en þeim er ætlað að taka gildi 1.1 2021. Í ljósi atburða síðustu vikna er varða uppljóstrun um starfsemi Samherja telur ASÍ brýnt að gildistaka laganna verði færð fram þ.a. lögin veiti vernd a.m.k. frá því fyrstu drög frumvarpsins voru sett í samráð, þ.e. frá mars 2019. Þar sem um ívilnandi afturvirkni væri að ræða, er hún heimil þó óvenjuleg kunni að virðast.

Virðingarfyllst,

Magnús M. Norðdahl hrl.,
lögfræðingur ASÍ.